

ประวัติศาสตร์และการพัฒนาการจัดการศึกษาของประเทศไทย History and Development of Education Management in Thailand

มนัสวี มนต์ปัญญาวัฒนา
Manatsawee Monpannawatthana
สถาบันนวัตกรรมการเรียนรู้ มหาวิทยาลัยมหิดล
Institute for Innovative learning, Mahidol University
สามเณรธนบดี เดชาเครือแตง
Thanabodi Dachakruetang,
สามเณรภุริภัทร เครือแตง
Phuriphat Kruetang,
พายุ โนนแก้ว
Payoo Nankaew
นักวิชาการอิสระ
Independent Scholar
E-Mail: b_av7@hotmail.com
วันที่รับบทความ (Received) : 23 ธันวาคม 2567
วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 30 ธันวาคม 2567
วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 30 ธันวาคม 2567

บทคัดย่อ

บทความเกี่ยวกับประวัติศาสตร์และการพัฒนาการจัดการศึกษาของประเทศไทยมักจะครอบคลุมประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้องกับวิวัฒนาการของระบบการศึกษา ตั้งแต่ยุคเริ่มต้นจนถึงปัจจุบัน ดังนี้ ประเทศไทยเริ่มต้นระบบการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับศาสนา โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางในการเรียนรู้ ทั้งการศึกษาเกี่ยวกับศาสนา และทักษะพื้นฐานต่าง ๆ ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 5 การปฏิรูปการศึกษาถือเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญ ด้วยการจัดตั้งโรงเรียนสมัยใหม่และวางรากฐานระบบการศึกษาที่เชื่อมโยงกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมการศึกษาภาคบังคับได้รับการจัดตั้งขึ้นเพื่อส่งเสริมการรู้หนังสือและการพัฒนาคนในทุกระดับในช่วงศตวรรษที่ 20 รัฐบาลไทยได้พัฒนานโยบายเพื่อขยายการศึกษาให้เข้าถึงได้มากขึ้น รวมถึงการสนับสนุนการศึกษาระดับอาชีวและอุดมศึกษาระบบการศึกษาสมัยใหม่ยังคงพัฒนาไปเรื่อย ๆ โดยมุ่งเน้นการใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมในการเรียนการสอน

คำสำคัญ : ประวัติศาสตร์, วิวัฒนาการ, ไทย

ABSTRACT

Articles on the history and development of education management in Thailand often cover key aspects of the evolution of the education system from its inception to the present. Thailand's education system initially revolved around religion, with temples serving as the centers of learning for both religious studies and basic skills. During the reign of King Rama V, educational reform marked a significant turning point with the establishment of modern schools and the foundation of an education system linked to economic and social development. Compulsory education was introduced to promote literacy and human resource development at all levels. In the 20th century, the Thai government implemented policies to expand access to education, including support for vocational and higher education. The modern education system continues to evolve, focusing on the integration of technology and innovation in teaching and learning practices.

Keywords: history, evolution, Thailand

1. บทนำ

การจัดการศึกษาของประเทศไทยมีประวัติศาสตร์ที่ยาวนานและผ่านกระบวนการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เริ่มต้นจากการศึกษาในศาสนา ซึ่งเป็นการศึกษาพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับการสอนศีลธรรม จริยธรรม และศาสนพิธี โดยเฉพาะในวัด ซึ่งเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ในยุคแรก ๆ

ในช่วงต้นกรุงรัตนโกสินทร์ การศึกษาในประเทศไทยยังไม่ได้มีระบบที่ชัดเจน นักเรียนส่วนใหญ่ได้รับการศึกษาจากวัด โดยเฉพาะพระสงฆ์เป็นผู้สอน ซึ่งจะเน้นการอ่าน การเขียน และการคัดลอกพระธรรม

การพัฒนาการศึกษาที่สำคัญเริ่มต้นในสมัยรัชกาลที่ 5 (พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว) ซึ่งเป็นช่วงเวลาของการปฏิรูปประเทศ ในปี พ.ศ. 2414 พระองค์ได้ส่งเสริมการศึกษาแบบตะวันตกและจัดตั้งโรงเรียนหลวงแห่งแรกขึ้น ชื่อว่า "โรงเรียนวังหลวง" ซึ่งต่อมาได้กลายเป็นโรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ (หรือโรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัยในปัจจุบัน) นอกจากนี้ พระองค์ยังได้สถาปนากระทรวงธรรมการในปี พ.ศ. 2435 เพื่อดูแลเรื่องการศึกษาโดยเฉพาะ

ในปี พ.ศ. 2464 มีการประกาศใช้ พระราชบัญญัติประถมศึกษา เพื่อให้การศึกษาภาคบังคับเป็นจริง ซึ่งทำให้ประชาชนทั่วไปสามารถเข้าถึงการศึกษาได้มากขึ้น และพัฒนาระบบการศึกษาให้เป็นไปในทิศทางเดียวกับการศึกษาแบบสากล

การเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาในช่วงศตวรรษที่ 20 ได้รับอิทธิพลจากการเปลี่ยนแปลงของสังคม การเมือง และเทคโนโลยีต่าง ๆ รัฐบาลไทยได้ปรับปรุงระบบการศึกษาให้ครอบคลุมทุกกลุ่มประชากรและเปิดโอกาสให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต เช่น การจัดตั้งสถาบันอุดมศึกษาและการสนับสนุนการวิจัยและพัฒนาทางวิชาการ

2. ประวัติศาสตร์และพัฒนาการจัดการศึกษาของประเทศไทย

การศึกษาของประเทศไทยมีประวัติศาสตร์ยาวนานและพัฒนาการตามบริบททางสังคมและเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย โดยมีการพัฒนาที่สำคัญในหลายยุคสมัยตั้งแต่ยุคโบราณจนถึงปัจจุบัน

1. ยุคก่อนสมัยกรุงสุโขทัย

ในช่วงก่อนการก่อตั้งกรุงสุโขทัย การศึกษาในประเทศไทยส่วนใหญ่ถูกจัดในวัดและศาสนสถาน มีลักษณะเป็นการเรียนการสอนที่ไม่เป็นระบบทางการ พระสงฆ์เป็นผู้สอนโดยเน้นหลักธรรมและวิชาความรู้พื้นฐานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับศาสนาและการดำเนินชีวิตในสังคม เช่น การอ่าน การเขียน และการท่องบทสวดมนต์

2. ยุคกรุงสุโขทัย

ในยุคนี้ การศึกษามีความเชื่อมโยงกับพุทธศาสนาอย่างแน่นแฟ้น วัดยังคงเป็นศูนย์กลางของการเรียนการสอน การศึกษาของประชาชนทั่วไปเน้นเรื่องศีลธรรมและการดำเนินชีวิตตามหลักธรรมคำสอนของศาสนา ขณะเดียวกัน ชนชั้นปกครองและผู้มีอำนาจจะได้รับการศึกษาเพิ่มเติมในด้านการปกครองและการทหาร

3. ยุคกรุงศรีอยุธยา

การศึกษาในยุคกรุงศรีอยุธยายังคงเน้นไปที่การศึกษาในวัด อย่างไรก็ตาม ในช่วงนี้เริ่มมีการศึกษาทางโลกที่เกี่ยวข้องกับการค้า การทูต และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ การศึกษาในราชสำนักเป็นที่นิยมในกลุ่มชนชั้นสูง มีการสอนภาษาต่างประเทศ เช่น ภาษาเปอร์เซีย จีน และภาษายุโรปบางภาษา เพื่อการค้าขายและการปกครอง

4. ยุครัตนโกสินทร์ตอนต้น

ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2325) การศึกษาไทยเริ่มมีพัฒนาการเป็นรูปแบบมากขึ้น โดยเฉพาะในสมัยรัชกาลที่ 3 มีการส่งเสริมการเรียนการสอนทั้งในด้านพุทธศาสนาและการปกครองของบ้านเมือง สถานศึกษาสำหรับชนชั้นสูงได้รับความสำคัญ โดยเฉพาะในพระราชวังและวัดสำคัญ

5. การปฏิรูปการศึกษาในสมัยรัชกาลที่ 5

ช่วงปลายศตวรรษที่ 19 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) ทรงเป็นผู้นำในการปฏิรูปการศึกษาในประเทศไทย การศึกษาถูกพัฒนาให้เป็นระบบมากขึ้น โดยการจัดตั้งโรงเรียนของรัฐและการออกกฎหมายเกี่ยวกับการศึกษารั้งแรก พระองค์ทรงสถาปนากระทรวงธรรมการ (กระทรวงศึกษาธิการในปัจจุบัน) ในปี พ.ศ. 2435 เพื่อเป็นศูนย์กลางการจัดการศึกษาทั่วประเทศ

นอกจากนี้ ยังมีการก่อตั้งโรงเรียนหลวง และมีการส่งคนไปศึกษาต่อต่างประเทศ โดยเฉพาะในประเทศตะวันตก ซึ่งเป็นการเปิดประตูให้การศึกษาไทยเริ่มรับอิทธิพลจากระบบการศึกษาสมัยใหม่ เช่น การสอนวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ และภาษาต่างประเทศ

6. การศึกษาสมัยใหม่ (หลังปี พ.ศ. 2475)

หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. 2475 ระบบการศึกษาไทยได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ภายใต้การปกครองแบบประชาธิปไตย การศึกษาถูกขยายให้เข้าถึงประชาชนในวงกว้างขึ้น มีการจัดตั้งโรงเรียนประถมและมัธยมทั่วประเทศเพื่อให้เด็กไทยทุกคนสามารถเข้าถึงการศึกษาได้อย่างทั่วถึง

4 • วารสารปารมิตา ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม ปีที่ 6 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2567)

การศึกษาภาคบังคับถูกกำหนดให้มีขึ้นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2476 โดยเด็กทุกคนต้องเข้าเรียนในระดับประถมศึกษา นอกจากนี้ยังมีการจัดตั้งมหาวิทยาลัยหลายแห่ง เช่น จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เพื่อสนับสนุนการศึกษาระดับอุดมศึกษา

7. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

ในยุคปัจจุบัน การศึกษาของประเทศไทยได้เข้าสู่การเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ภายใต้ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ซึ่งเป็นการปรับปรุงระบบการศึกษาให้ทันสมัยและสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาประเทศ มีการกำหนดให้การศึกษาขั้นพื้นฐาน 12 ปี เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของคนไทยทุกคน และส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยแบ่งการศึกษาออกเป็น 3 รูปแบบ ได้แก่ การศึกษาในระบบ: มีหลักสูตรและวิธีการเรียนการสอนที่ชัดเจนและเป็นทางการ การศึกษานอกระบบ: มีความยืดหยุ่นในเรื่องเนื้อหาและวิธีการเรียนรู้ และการศึกษาตามอัธยาศัย: ให้โอกาสประชาชนเรียนรู้ด้วยตนเองจากประสบการณ์และสภาพแวดล้อมต่าง ๆ

8. การพัฒนาการศึกษาในยุคปัจจุบัน

ปัจจุบัน การศึกษาไทยมีการพัฒนาตามแนวทางของโลกาภิวัตน์ โดยมีการนำเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาใช้ในการเรียนการสอน ส่งเสริมการเรียนรู้แบบบูรณาการและพัฒนาทักษะในศตวรรษที่ 21 เช่น ทักษะการคิดเชิงวิพากษ์ การแก้ปัญหา และการทำงานร่วมกับผู้อื่น

3. ระบบการศึกษาของประเทศไทยในยุคปัจจุบัน

ระบบการศึกษาในประเทศไทยในปัจจุบันเป็นระบบที่พัฒนาต่อยอดมาจากประวัติศาสตร์และการปฏิรูปที่ผ่านมา ปัจจุบันระบบการศึกษาไทยแบ่งออกเป็น 3 ระดับหลัก คือ การศึกษาขั้นพื้นฐาน, การศึกษาระดับอุดมศึกษา, และ การศึกษาอาชีวศึกษา นอกจากนี้ ยังมีการศึกษาเฉพาะทางที่เน้นทักษะพิเศษ และ การศึกษาในรูปแบบใหม่ที่ผสมผสานเทคโนโลยีเข้ามาใช้ในการเรียนการสอนมากขึ้น

1. การศึกษาขั้นพื้นฐาน

ประกอบด้วยการศึกษา 3 ระดับ: อนุบาล (2-3 ปี) สำหรับเด็กก่อนวัยเรียน ประถมศึกษา (6 ปี) เริ่มจากประถมศึกษาปีที่ 1 ถึง 6 และมัธยมศึกษา (6 ปี) แบ่งเป็นมัธยมศึกษาตอนต้น (ม.1-ม.3) และมัธยมศึกษาตอนปลาย (ม.4-ม.6)

การศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นการศึกษาภาคบังคับและฟรีสำหรับเด็กไทยทุกคนตั้งแต่อายุ 6-15 ปี โดยรัฐสนับสนุนงบประมาณและอุปกรณ์การศึกษาให้กับนักเรียน รวมถึงการมุ่งเน้นการเรียนรู้ทักษะเบื้องต้นทั้งทางด้านวิชาการ วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ สังคมศึกษา และศิลปะ

2. การศึกษาระดับอุดมศึกษา

การศึกษาระดับอุดมศึกษาครอบคลุมการศึกษาในมหาวิทยาลัยและวิทยาลัย โดยแบ่งเป็นระดับปริญญาตรี ปริญญาโท และปริญญาเอก มหาวิทยาลัยในประเทศไทยทั้งในระบบรัฐและเอกชน ให้การศึกษาในหลากหลายสาขาวิชา เช่น วิศวกรรมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ นิติศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และการแพทย์

ในยุคปัจจุบันมีการให้ความสำคัญกับการวิจัยและนวัตกรรม รวมถึงการส่งเสริมการพัฒนาความรู้ที่สอดคล้องกับตลาดแรงงานและความต้องการของประเทศ เช่น เทคโนโลยีสารสนเทศ วิทยาศาสตร์ข้อมูล และการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม

3. การศึกษาอาชีวศึกษา

ระบบการศึกษาอาชีวศึกษามุ่งเน้นการฝึกทักษะเชิงปฏิบัติสำหรับอาชีพต่าง ๆ โดยมีสถาบันอาชีวศึกษาทั้งของรัฐและเอกชนที่จัดการศึกษาในหลายสาขา เช่น ช่างเทคนิค การบริหารธุรกิจ และอุตสาหกรรม การศึกษาอาชีวศึกษามีบทบาทสำคัญในการเตรียมแรงงานฝีมือเข้าสู่ภาคอุตสาหกรรมและเศรษฐกิจ

4. ความท้าทายในยุคปัจจุบัน

แม้ว่าประเทศไทยจะพัฒนาระบบการศึกษาอย่างต่อเนื่อง แต่ก็ยังคงมีความท้าทายหลายประการ:

1. ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา: นักเรียนในพื้นที่ชนบทหรือภูมิภาคห่างไกลอาจขาดโอกาสทางการศึกษาที่เท่าเทียมกับนักเรียนในเขตเมือง ทั้งในด้านทรัพยากรและคุณภาพของครูผู้สอน
2. การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี: การผสมผสานเทคโนโลยีดิจิทัลในการเรียนการสอน เช่น ระบบการเรียนออนไลน์ ยังเป็นสิ่งที่ต้องพัฒนาและปรับปรุงเพื่อให้ทุกคนเข้าถึงการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ
3. การเตรียมความพร้อมเข้าสู่ตลาดแรงงาน: หลักสูตรการศึกษาจำเป็นต้องปรับตัวให้สอดคล้องกับทักษะที่จำเป็นในยุคเศรษฐกิจดิจิทัล เช่น ทักษะด้านดิจิทัล การวิเคราะห์ข้อมูล และทักษะการทำงานในยุคสมัยใหม่

แนวโน้มการพัฒนา

รัฐบาลไทยและกระทรวงศึกษาธิการได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของการปฏิรูปการศึกษาเพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลก เช่น การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning) และการส่งเสริมการศึกษาที่เน้นความคิดสร้างสรรค์และการคิดเชิงวิพากษ์ (Critical Thinking) นอกจากนี้ยังมีการสนับสนุนการเรียนรู้ภาษาและทักษะด้านนวัตกรรมเพื่อตอบสนองต่อการพัฒนาประเทศ

5. บทสรุป

การจัดการศึกษาของประเทศไทยมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องตามความเปลี่ยนแปลงทางสังคม การเมือง และวัฒนธรรม ตั้งแต่ยุคที่การศึกษาอยู่ในวัดและพระสงฆ์เป็นผู้สอน จนถึงการปฏิรูปการศึกษาในสมัยรัชกาลที่ 5 ที่มีการจัดตั้งโรงเรียนและระบบการศึกษาภาคบังคับ การปฏิรูปในยุคต่อมาได้ทำให้การศึกษาไทยเข้าถึงคนทั่วไปมากขึ้น และตอบสนองต่อการพัฒนาประเทศในหลายด้าน

ในยุคปัจจุบัน การศึกษาของไทยยังคงพัฒนาเพื่อตอบรับกับความต้องการทางเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยีใหม่ ๆ อย่างต่อเนื่อง การศึกษาแบ่งเป็นหลายระดับตั้งแต่การศึกษาขั้นพื้นฐาน อุดมศึกษา และอาชีวศึกษา ซึ่งแต่ละระดับมีบทบาทสำคัญในการสร้างบุคลากรที่มีทักษะและความรู้เพื่อตอบสนองความต้องการของตลาดแรงงาน

แม้ระบบการศึกษาไทยจะเผชิญกับความท้าทายหลายด้าน เช่น ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาและการเข้าถึงเทคโนโลยี แต่การปฏิรูปและพัฒนาการศึกษายังคงมุ่งเน้นให้การศึกษาที่มีคุณภาพ ทัวถึง และมีความสามารถในการสร้างนวัตกรรมและความคิดสร้างสรรค์ เพื่อเตรียมพร้อมคนไทยให้เข้าสู่ศตวรรษที่ 21 อย่างมั่นคง

บรรณานุกรม

กระทรวงศึกษาธิการ. (2542). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.

2545. กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ.

องค์การยูเนสโก. (2011). การศึกษาสำหรับทุกคนในประเทศไทย: ความก้าวหน้าและความท้าทาย.

กรุงเทพฯ: องค์การยูเนสโก.

วุฒิชัย มูลศิลป์. (2555). พัฒนาการการศึกษาไทย: จากอดีตสู่ปัจจุบัน. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

มานิตย์ จันทร์บรรจง. (2550). การปฏิรูปการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาการศึกษา.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.). ประวัติการศึกษาไทย. [ออนไลน์] เข้าถึงได้จาก:

<http://www.obec.go.th>.